

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

УДК 378.016:7.01

Руденька Тетяна Миколаївна

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ЗАСОБАМИ АРТ-ПЕДАГОГІКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Дем'янчук Олександр Никанорович,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри методики викладання
мистецьких дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Фурса Оксана Олександрівна,
Мистецький інститут художнього моделювання
та дизайну імені Сальвадора Далі (м. Київ),
ректор;

кандидат педагогічних наук
Чихурський Анатолій Сергійович,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (м. Луцьк),
доцент кафедри образотворчого мистецтва.

Захист відбудеться 18 квітня 2017 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40.

Автореферат розісланий 16 березня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність досліджуваної проблеми. У демократичному суспільстві проблема підготовки компетентного фахівця визнається однією з найбільш важливих, що підкреслюється в державних документах про освіту (Закон України «Про вищу освіту» (2016), «Стратегії економічного та соціального розвитку України (2004-2015 рр.)», «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013)», Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), державні стандарти освіти, нормативно-правові акти чинного законодавства України з питань освіти і науки тощо).

Формування «людини культури» в процесі професійної підготовки в навчальних закладах мистецького напрямку є актуальною проблемою педагогічної теорії і практики, що нерозривно пов'язано з підвищенням рівня духовності, моральності особистості і виявляється у взаємостосунках з людьми, спілкуванні з ними. Багатогранний процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецького напрямку залежить від багатьох умов. Однією з них є розробка та реалізація в процесі професійної підготовки новітніх педагогічних технологій міждисциплінарного характеру, до яких належать і технології арт-педагогічного змісту, розроблені спеціально для підготовки фахівців у коледжах.

Мистецькі професії належать до таких видів праці, де арт-педагогіка стає професійно значущою для діяльності режисера, організатора народної художньої творчості, а професійна мистецька комунікація – провідною формою професійної реалізації, продуктивність якої обумовлюється цілями й цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки.

Проблемі професійної компетентності майбутнього фахівця присвячена низка праць В. Адольфа, В. Болотова, Г. Васяновича, С. Вітвицької, О. Вознюка, О. Дубасенюк, О. Дем'янчука, В. Жуковського, І. Зимньої, Н. Кузьміної, С. Лісової, О. Місечко, О. Пометун, С. Семенця, В. Хитрюк, А. Хуторського та ін. Підготовка фахівців мистецького напрямку розкривається в науковому доробку В. Василька, М. Масол, О. Пономарьової, О. Рудницької, О. Щолокової, О. Фурси та ін. Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців представлено у наукових працях М. Волкова, С. Гольдентріха, Є. Ілліна, О. Клепікова, О. Леонтєва, С. Литвиненко, В. Моляка, О. Томіліної, Л. Чорної та ін. Проблема включення мистецтва у навчальний процес знайшла своє відображення у роботах Л. Виготського,

І. Гур'янової, О. Заболотських, Є. Крупник, Д. Леонтєва, С. Рапопорт, О. Шапінської, А. Чихурського та ін.

Педагогічні засади арт-терапії висвітлюються в науковому доробку В. Анісімова, А. Байєре, О. Булатової, В. Гришиної, А. Козир, Л. Лебедевої, Д. Мерфі, Н. Миропольської, О. Сороки, О. Хаустової та ін., проте переважно у зв'язку з супроводом та спеціальною освітою дітей з особливими потребами. Проблема арт-терапії в педагогічному процесі активно розробляється представниками психологічної науки, насамперед, зарубіжної (О. Дьюхерст-Меддок, С. Дженнінгс, К. Роджерс та ін.).

Загальні теоретичні й методичні засади арт-педагогіки представлені в наукових дослідженнях Р. Верховодової, Т. Добровольської, А. Козир, В. Кокоренко, Л. Комісарової, І. Левченко, Н. Миськової та ін. Теоретичні та методичні засади підготовки арт-педагогів розглядають у своїх дослідженнях Н. Сергєєва та Л. Волкова; аксіологічні засади арт-педагогіки у професійній підготовці майбутніх педагогів подано в дисертаційних роботах Т. Кисельової, О. Кондрицької та ін. Засоби арт-педагогіки в процесі соціалізації особистості аналізуються в дослідженнях Ж. Валєєвої, І. Гур'янової; естетична складова формування інтересів учнів загальноосвітніх навчальних закладів – у дослідженні О. Дем'янчука. Корекційні можливості арт-педагогіки у діяльності з дітьми груп «ризик» обґрунтовано в дисертаційних роботах О. Заболотських, Т. Колошиної. Однак фахівці в галузі арт-педагогіки пов'язують її форми і методи, насамперед, з корекційними соціально-педагогічними технологіями, але не з професійною підготовкою фахівців мистецького напрямку.

Результати теоретичного та практичного аналізу проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки засвідчили існування певних *суперечностей*, зокрема між:

- об'єктивною потребою соціуму (на загальному та локальному рівнях) у підготовці висококваліфікованих фахівців мистецьких спеціальностей та недостатніми можливостями сучасних технологій формування професійної компетентності;

- необхідністю реалізації сучасних моделей і технологій мистецького спрямування в процесі формування професійної компетентності фахівців та наявністю відповідних науково-педагогічних розробок щодо застосування арт-педагогічних методів у процесі навчання у коледжі,

- вимогами державних стандартів до рівня професійної компетентності майбутніх фахівців мистецького профілю та недостатньою підготовленістю

педагогів коледжів культури і мистецтв до застосування арт-педагогічних технологій у практичній діяльності.

Актуальність проблеми, її недостатнє висвітлення в наукових працях, необхідність вирішення окреслених суперечностей зумовили вибір теми дисертації: **«Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти» (державний реєстраційний номер 0110U002274). Тему дисертації затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 11 від 22.06.2012 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 26.02.2013 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови та технологію формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки.

Мета дослідження визначила такі його **завдання**:

1. Вивчити стан дослідженості проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в педагогічній теорії і практиці.
2. Розробити змістову структуру професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей.
3. Здійснити аналіз арт-педагогіки як технологічного інструментарію формування професійної компетентності.
4. Обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки.
5. Розробити та експериментально перевірити технологію формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в умовах навчання у коледжі.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка фахівців мистецьких спеціальностей у коледжах.

Предмет дослідження – педагогічні умови та технологія формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в процесі навчання у коледжі.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Житомирського коледжу культури і мистецтв імені Івана Огієнка Житомирської обласної ради, Комунального вищого навчального закладу «Тульчинське училище культури» Вінницької області, Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Коледж культури і мистецтв», Кам'янець-Подільського коледжу культури і мистецтв, Вищого навчального закладу комунальної форми власності «Ужгородський коледж культури і мистецтв».

Науково-дослідною роботою було охоплено 386 студентів спеціальностей «Хореографія», «Народна художня творчість», «Дизайн», «Кіно-, телемистецтво» освітньо-кваліфікаційного рівня «Молодший спеціаліст» і 57 викладачів.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що в ході його виконання:

вперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в умовах навчання в коледжі; окреслено чинники впливу професійного середовища коледжу культури і мистецтв на формування професійної культури майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей; конкретизовано зміст, послідовність етапів, форми та методи формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки; *визначено* виховний та дидактичний потенціал арт-педагогіки як технологічного інструментарію в процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей у коледжі;

удосконалено зміст дисциплін фахової спрямованості (художнього слова, режисури, сценарної майстерності, акторської майстерності) у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, форми проведення арт-педагогічних занять та арт-педагогічних ситуацій у процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей;

подальшого розвитку набули методи і засоби формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей в умовах навчання у коледжі.

Практичне значення дослідження визначається тим, що його результати (розроблена в процесі дослідження технологія формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецького профілю) реалізовано в системі професійної підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей; удосконалені зміст, форми і методи арт-педагогіки

апробовані в навчально-виховному процесі коледжів культури і мистецтв. Результати дослідження також можуть бути використані в системі професійної підготовки фахівців різних спеціальностей та підвищення кваліфікації працівників сфери освіти і культури.

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Житомирського коледжу культури і мистецтв імені Івана Огієнка Житомирської обласної ради (довідка № 198 від 26. 12. 2014 р.), Комунального вищого навчального закладу «Гульчинське училище культури» (довідка № 428 від 02. 12. 2014 р.), Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Коледж культури і мистецтв» (довідка № 251 від 29. 12. 2014 р.), Кам'янець-Подільського коледжу культури і мистецтв, (протокол № 6 від 29. 03. 2016 р.), Вищого навчального закладу комунальної форми власності «Ужгородський коледж культури і мистецтв» (довідка № 01-16/165 від 12. 05. 2016 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом обговорення на науково-практичних конференціях, зокрема, *міжнародних*: «Наука і освіта в сучасному світі» (Караганда, 2013), «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору» (Київ, 2015), «Наукова дискусія: питання педагогіки та психології» (Київ, 2015); «Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки» (Одеса, 2015); «Сучасна педагогіка та психологія: вимоги сьогодення» (Київ, 2012), «Актуальні питання педагогіки і психології: проблеми, гіпотези, дослідження» (Одеса, 2012); *всеукраїнських*: «Професійна підготовка фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору (Ніжин, 2012); *регіональних*: навчально-методичному семінарі для викладачів історії та суспільних дисциплін з проблем дискримінації, антисемітизму та ксенофобії (Житомир, 2015), науково-методологічних семінарах кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, 2010-2016).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 13 одноосібних наукових публікаціях, з них 6 – у провідних наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 5 – у збірниках наукових праць за матеріалами наукових конференцій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел (323 позиції, з них 9 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертаційної роботи – 236 сторінок, основного тексту – 170 сторінок. У роботі вміщено 33 таблиці на 26 сторінках, 17 рисунків на 10 сторінках. У дисертації подано 5 додатків на 31 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, його експериментальну базу; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; представлено відомості про впровадження й апробацію результатів дослідження, публікації автора, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «**Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутнього фахівця засобами арт-педагогіки**» – представлено результати теоретичного аналізу проблеми професійної компетентності майбутнього фахівця мистецьких спеціальностей; визначено її зміст та структуру; здійснено аналіз арт-педагогіки як технологічного інструментарію формування професійної компетентності в умовах коледжу.

На основі теоретичного аналізу проблеми з'ясовано необхідність застосування таких наукових підходів, як: *системний* (формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки розглядаються як система); *компетентнісний* (як основи методології дослідження, оскільки результатом застосування технології підготовки фахівців мистецького напрямку є сформовані професійні компетентності); *культурологічний* (з урахуванням особливостей культурного середовища коледжу культури і мистецтва); *діяльнісного* (арт-педагогіка передбачає розробку і впровадження авторських форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів мистецьких спеціальностей коледжів культури і мистецтва), *особистісно орієнтованого* (формування професійної компетентності фахівців мистецьких спеціальностей має особистісно орієнтований характер, що визначається особливостями арт-педагогічної технології) підходів. Системоутворювальним визначено компетентнісний підхід, реалізація якого в межах дослідження потребує моніторингу сфери мистецьких послуг, змін у змісті професійної підготовки означених фахівців, застосування спеціальних арт-педагогічних технологій.

Окреслено поняття компетентності, його співвідношення з поняттями компетенцій, кваліфікації, професійної майстерності. У результаті науково-теоретичного аналізу досліджуваної проблеми сформульовано авторське визначення *професійної компетентності майбутнього фахівця мистецького профілю* як складної багаторівневої характеристики особистості фахівця мистецької спеціальності, що включає відповідні знання, уміння, навички, професійно-особистісні якості та мотивацію до мистецько-професійної діяльності, сформовані на основі застосування засобів арт-педагогіки.

З'ясовано основні види і типи компетенцій та компетентностей – ключові, соціальні, професійні, загальнокультурні, інформаційно-технологічні, комунікативні, освітні та ін.

Обґрунтовано зміст і структуру професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей. У представленій структурі виділено кілька основних компонентів: *перцептивний* – визначає місце і роль фахівця мистецької спеціальності в системі професій мистецького спрямування на основі його професійно-мистецьких та особистісних якостей; *мотиваційно-емоційний* – окреслює мотивацію студентів у галузі культури і мистецтва та емоційно-чуттєвий аспект професії; *когнітивний* – відображає необхідну сукупність знань та вмінь майбутнього фахівця мистецької спеціальності, сформованих на засадах арт-педагогіки; *організаційно-діяльнісний* – визначає організаційну специфіку формування компетентності в процесі квазіпрофесійної чи власне професійної діяльності; *рефлексивно-оцінний* – характеризує необхідність самоаналізу досягнутого рівня професійної компетентності та оцінки місця і ролі арт-педагогіки у процесі формування професійної компетентності.

Обґрунтовано професійно значущі якості майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, що визначаються в межах досліджування як: *психологічні* (емпатія, емоційність, відкритість, толерантність, розвинена інтуїція, високий рівень розвитку уяви й уявлення, стресостійкість), *інтелектуальні* (рефлексивність, швидкість реакції, креативність, спостережливість, образність мислення), *поведінкові* (комунікабельність, здатність до імпровізації, релаксації, вирішення конфліктів, самостійність).

З'ясовано сукупність професійних компетенцій, формування яких може відбуватися під впливом арт-педагогіки: соціально-особистісні, загальнонаукові, спеціальні фахові.

Охарактеризовано специфіку арт-педагогіки як технологічного інструментарію в процесі формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей у коледжі. *Арт-педагогіка* визначена у дисертації як практико-орієнтований напрям педагогічної науки, предметом дослідження якої є природа, закономірності, принципи, форми і методи залучення мистецтва і художньо-творчої діяльності для вирішення завдань професійної підготовки фахівців.

Окреслено місце та роль арт-педагогіки у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей. Доведено, що арт-педагогіка як міждисциплінарна галузь наукового пошуку тісно пов'язана з психологією та психопедагогікою мистецтва, культурологією та іншими науками. Сформульовано висновок, що арт-педагогіка являє собою окрему галузь педагогічної науки, в якій інтегровано потенціал мистецтва, педагогіки

і психології, що сприяє гуманістичному вирішенню завдань розвитку особистості, зокрема і професійного. Доведено, що мистецтво в арт-педагогіці виконує своєрідну роль посередника між особистістю та її професією. У процесі підготовки фахівців мистецького напрямку арт-педагогіка виконує роль технології. Простежено зв'язок основних ідей арт-педагогіки (гуманізації, креативності, рефлексивності, інтегративності) з процесом професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей.

З'ясовано, що основними завданнями арт-педагогіки у професійній підготовці фахівців мистецьких спеціальностей є: створення умов для їх особистісного розвитку; пошук, усвідомлення й активізація життєвих (інтелектуальних, ціннісних, духовних) ресурсів особистості; сприяння її творчому розвитку; удосконалення комунікативних умінь і навичок; формування професійних компетенцій з використанням мистецьких засобів.

Охарактеризовано основні методи арт-педагогіки, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, а саме: роз'яснення, аналіз творів мистецтва, тематичний відбір художніх творів, метод контрадикторних переконань, аналіз проблемних ситуацій, художнє відтворення мистецької ідеї. Розкрито їх аксіологічний потенціал у професійній підготовці фахівців.

У другому розділі – **«Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки»** – визначено та проаналізовано відповідні педагогічні умови, представлено програму та зміст експериментальної роботи, з'ясовано стан сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей в умовах навчання в коледжі.

З метою обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки у дослідженні виявлено сукупність факторів, що визначають їх сутність. До таких віднесено: *об'єктивні* (соціально-економічна ситуація загалом та сфери освіти зокрема, потреба ринку праці у фахівцях мистецьких спеціальностей, специфіка навчального закладу, зміст професійної підготовки спеціалістів мистецьких спеціальностей; *об'єктивно-суб'єктивні* (потреба в досягненні, відповідальність, творчість, прагнення до самореалізації, наявність необхідних обставин та дій, що забезпечують ефективність професійної підготовки фахівців мистецьких спеціальностей) та *суб'єктивні* (мотивація на діяльність у сфері мистецтва та культури, спрямованість, здібності та якості, які відповідають освітньо-кваліфікаційній характеристиці спеціаліста мистецьких спеціальностей, високий рівень креативності, що притаманний представникам мистецьких професій).

На основі теоретичного аналізу проблеми дослідження обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецького напрямку засобами арт-педагогіки. Окреслено значущість *створення в коледжі культури і мистецтв арт-педагогічного середовища*, що передбачає залучення засобів мистецтва до навчального процесу з урахуванням освітньо-кваліфікаційних характеристик окремих мистецьких спеціальностей. Доведено необхідність *формування готовності викладачів коледжу культури і мистецтв до використання арт-педагогіки*. Акцентовано увагу на необхідності *використання в процесі професійної підготовки педагогічних ситуацій та арт-педагогічних занять як специфічних форм реалізації завдань арт-педагогічного супроводу майбутніх фахівців визначеного профілю*.

Адаптовано методикау вимірювання рівня професійної компетентності досліджуваних, її діагностичний інструментарій та етапи, визначені відповідно до мети і гіпотези педагогічного експерименту. Побудовану відповідно теоретично обґрунтованим вимогам систему критеріїв і показників співвіднесено зі структурою професійної компетентності: перцептивний компонент – з особистісним критерієм, мотиваційно-емоційний компонент – з мотиваційним критерієм, когнітивний компонент – із змістовим критерієм, організаційно-діяльнісний компонент – з практичним критерієм, рефлексивно-оцінний компонент – з результативним критерієм. Обґрунтовано рівні професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей – високий, достатній, середній, і низький; здійснено їх шкалування.

Представлено результати дослідження наявного стану сформованості професійної компетентності студентів мистецьких спеціальностей у коледжах за визначеними критеріями. Виокремлено основні характеристики формування окремих складових професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей: взаємозв'язок особистісного, мотиваційного та рефлексивного критеріїв; кореляція між рівнями прояву змістового і практичного критеріїв, які визначають збалансованість теоретичної й практичної підготовки майбутніх фахівців. Окреслено потребу в педагогічній корекції сфери спілкування різних суб'єктів для забезпечення ефективності освітнього процесу, а також у необхідності врахування інтересів і прагнень студентів до самопізнання, самоактуалізації, саморозвитку.

У третьому розділі – **«Розробка та впровадження технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки»** – представлено авторську технологію, окреслено шляхи її реалізації в умовах навчання в коледжі, проаналізовано результати формувального етапу експерименту.

У дослідженні спроектовано технологію формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в процесі навчання в коледжі, структуру якої складають: *цільовий* (передбачає наявність системи цілей перетворювальної педагогічної діяльності, що визначають очікувані результати її впровадження); *організаційний* (описує етапи реалізації технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки); *методичний* (представляє застосування комплексу арт-педагогічних форм, методів, засобів реалізації технології – літературних, художніх, музичних, театральних, рухових); *результативний* (характеризує методику дослідження рівня професійної підготовки студентів під час навчання у коледжі за визначеними критеріями та показниками) компоненти (рис. 1).

Визначено основні *цілі* технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в умовах навчання у коледжі: формування відповідальності студентів за власний особистісний і професійний розвиток, а також рівень професійної компетентності як результат фахової підготовки в коледжі; сенсibilізація процесу професійної підготовки шляхом оволодіння студентською молоддю навичками сприйняття образу свого професійного «Я»; розвиток мотивації до оволодіння майбутньою мистецькою спеціальністю під час професійної підготовки в коледжі; створення в академічних групах та освітньому середовищі коледжу атмосфери співробітництва, толерантності; розвиток креативності, творчої й професійної рефлексії, професійно важливих якостей майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей; забезпечення умов для професійної, мистецької та особистісної самореалізації учасників навчально-виховного процесу.

Основними арт-педагогічними засобами і методами, що забезпечують методику реалізації технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, визначено *рухові, театралізовані, літературні, візуальні, музичні, ігрові*.

Мета: формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей під час навчання у коледжі

Рис. 1. Технологія формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки

Обґрунтовано значущість виховного та дидактичного потенціалу арт-педагогічних засобів навчання, що використані в технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей в умовах навчання у коледжі: орієнтованість на інтереси та потреби молоді у творчому самовираженні; опора на здібності студентів; реалізація психотерапевтичної функції мистецтва; створення умов для особистісного розвитку шляхом рефлексії приналежності до студентського та професійного колективу; оволодіння новим соціальним досвідом; корекція професійно значущих рис особистості студентів; формування критичного мислення до вирішення професійних завдань тощо.

Розроблено систему критеріїв (особистісний, мотиваційний, змістовий практичний, результативний), їх показників та рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей. Визначена методика дослідження рівня професійної компетентності студентів коледжу культури і мистецтв співвіднесена з теоретично обґрунтованою структурою професійної компетентності та реалізована під час педагогічного експерименту.

У результаті проведення формувального етапу педагогічного експерименту здійснено порівняльний аналіз рівнів сформованості професійної компетентності досліджуваних контрольної й експериментальної груп (табл. 1), що засвідчив його позитивну динаміку.

Таблиця 1.

Динаміка формування професійної компетентності засобами арт-педагогіки за результатами констатувального та формувального етапів експерименту

Рівні	Контрольна група (КГ)				Експериментальна група (ЕГ)			
	На початку експерименту		Наприкінці експерименту		На початку експерименту		Наприкінці експерименту	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
Високий	24	11,82	27	13,30	20	10,93	39	21,31
Достатній	54	26,60	57	28,08	49	26,78	82	44,81
Середній	77	37,93	79	38,92	68	37,16	48	26,23
Низький	48	23,65	40	19,70	46	25,14	14	7,65
Всього	203	100	203	100	183	100	183	100

Результати повторної діагностики свідчать, що високий рівень професійної компетентності студентів мистецьких спеціальностей в експериментальній групі виріс вдвічі: з 10,93 % до 21,31 %; у контрольній

групі – на 2 %: з 11,82 % до 13,30 %. Спостерігається зростання кількості студентів експериментальної групи з достатнім рівнем досліджуваної якості: з 26,78 % до 44,81 % (контрольної групи – з 26,60 % до 28,08 %). Для перевірки надійності отриманих результатів дані кожного досліджуваного критерію перевірялися методами математичної статистики (G-критерій знаків).

У результаті проведеного дослідження процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей було сформульовано такі **загальні висновки**.

1. У дисертації з'ясовано стан дослідженості проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в педагогічній теорії і практиці. На основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми сформульовано висновок про необхідність залучення до вивчення проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей системного, компетентнісного, культурологічного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів.

Окреслено поняття компетентності, його співвідношення з поняттями компетенцій, компетентностей, кваліфікації, професійної майстерності. Охарактеризовано основні види і типи компетенцій та компетентностей – ключові, соціальні, професійні, загальнокультурні, інформаційно-технологічні, комунікативні, освітні та ін. Обґрунтовано різні точки зору на визначення поняття компетентності, її систематизацію як видів, типів, рівнів професійної компетентності.

На основі наукових досліджень у галузі психології мистецтва, педагогіки, мистецтвознавства та арт-педагогіки доведено про міждисциплінарний характер останньої. З'ясовано, що арт-педагогіка відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, оскільки забезпечує емоційно-чуттєве сприйняття професійної інформації та активізацію суб'єктної позиції на засадах мистецьких цінностей. Визначено основні методи арт-педагогіки, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей (роз'яснення, аналіз творів мистецтва, тематичний відбір художніх творів, метод контрадикторних переконань, аналізу проблемних ситуацій, художнього відтворення мистецької ідеї в ціннісному контексті). Окреслено їх дидактичний та аксіологічний потенціал у професійній підготовці фахівців визначеного напрямку.

2. Розроблено структуру та зміст професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей. Професійна компетентність визначається як складна багаторівнева характеристика особистості фахівця

мистецької спеціальності, яка включає відповідні знання, уміння, навички та професійно-особистісні якості, його мотивацію до мистецько-професійної діяльності. Простежено різні підходи до структурування професійної компетентності фахівців, на підставі чого запропоновано такі основні її компоненти: соціально-перцептивний, мотиваційно-емоційний, когнітивний, організаційно-діяльнісний компонент, рефлексивно-оцінний. Визначена структура професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей спроектована у площину реалізації арт-педагогічних технологій формування означеної професійної компетентності.

3. На основі науково-теоретичного аналізу проблеми дослідження обґрунтовано необхідність створення низки педагогічних умов, які визначають важливість використання арт-педагогічних форм і методів формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей. Такими педагогічними умовами визначено: створення в коледжі культури і мистецтв арт-педагогічного середовища (передбачає залучення засобів мистецтва до навчального процесу на підставі освітньо-кваліфікаційних характеристик відповідних мистецьких спеціальностей); готовність викладачів коледжу культури і мистецтв до використання арт-педагогіки; застосування в процесі професійної підготовки арт-педагогічних ситуацій та арт-педагогічних занять як специфічних форм реалізації завдань арт-педагогічного супроводу майбутніх фахівців визначеного профілю; упровадження системи семінарів для викладачів коледжу «Засоби арт-педагогіки у процесі формування професійної компетентності».

Обґрунтовано думку, що реалізація визначених умов дозволяє підвищити рівень ефективності процесу формування професійної компетентності означених фахівців та спроектувати експериментальну технологію цього процесу із залученням засобів арт-педагогіки.

4. У дисертації розроблено та експериментально перевірено технологію формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в умовах навчання у коледжі, основними компонентами якої є: цільовий, організаційний, методичний та результативний. Окреслено взаємозв'язок структури професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей та компонентів педагогічної технології формування означеної компетентності.

Доведено значущість застосування комплексу арт-педагогічних засобів реалізації технології (літературних – поезії, есе, діалоги, декламація, дискусії, фантазування; художніх – рисунки, картки, ліплення, фотографії, оформлення; музичних – пісні, фонова музика, танці, ритми, імпровізації; театральних–дилеми, інтерактивні вправи, рольові ігри, плейбек-театр,

форум-театр, акторські тренінги, етюди; рухових – пластичні вправи, психогімнастика, фізичні вправи, танці; колективна творчість – спільні навчальні й мистецькі проекти), представлених у методичному компоненті технології. Охарактеризовано цілі, зміст та технологію використання сукупності арт-педагогічних засобів і методів.

Представлено результати формувального етапу педагогічного експерименту; здійснено порівняльний аналіз діагностики рівня професійної компетентності досліджуваних контрольної й експериментальної груп. Результати повторної діагностики засвідчили, що високий рівень професійної компетентності студентів мистецьких спеціальностей у експериментальній групі виріс вдвічі: з 10,93 % до 21,31 %; у контрольній групі – на 2 %: з 11,82 % до 13,30 %. Спостерігається зростання кількості студентів експериментальної групи з достатнім рівнем досліджуваної якості: з 26,78 % до 44,81 % (контрольної групи – з 26,60 % до 28,08 %). Надійність отриманих результатів за кожним досліджуваним критерієм перевірено за допомогою методів математичної статистики (G-критерій знаків).

Результати формувального етапу експерименту засвідчили ефективність запровадженої технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в умовах навчання у коледжі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей в умовах коледжу. Подальшого вивчення потребують: забезпечення міждисциплінарних зв'язків у процесі фахового навчання; обґрунтування організаційних і психолого-педагогічних умов неперервної мистецької освіти; характеристика й оцінка аудиторних і позааудиторних форм професійного навчання в коледжах культури і мистецтв. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у необхідності комплексного обґрунтування очікуваних результатів професійної підготовки в коледжі майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей та відповідної побудови навчально-виховного процесу.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Руденька Т. М. Професійна підготовка майбутніх фахівців мистецького напрямку засобами арт-педагогіки як науково-теоретична проблема / Т. М. Руденька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – Вип. 1 (67). – С. 85–89.

2. Руденька Т. Арт-педагогічні засоби формування професійної компетентності майбутніх фахівців / Тетяна Руденька // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць / [гол. ред. І. М. Шоробура]. – Хмельницький : ХГПА, 2014. – Вип. 17. – С. 148–153.

3. Руденька Т. М. Технологія формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в умовах навчання у коледжі / Тетяна Миколаївна Руденька // Молодь і ринок : наук.-пед. журнал / [гол. ред. М. Вачевський]. – Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2014. – № 9 (116). – С. 117–122.

4. Руденька Т. М. Арт-педагогіка як інновація сучасної професійно-педагогічної теорії і практики / Тетяна Миколаївна Руденька // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. – 2012. – № 4. – С. 59–63.

5. Руденька Т. М. Зміст професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей на засадах арт-педагогіки в умовах навчання у коледжі / Тетяна Миколаївна Руденька // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. – Вип. 4 (86). – С. 130–135.

6. Руденька Т. М. Компетентнісні засади професійної підготовки фахівців мистецького профілю у коледжі / Тетяна Миколаївна Руденька // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – Київ, 2016. – Вип. 89. – Ч. 2. – С. 150–155.

7. Руденька Т. Н. Педагогические условия использования арт-педагогика в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов / Т. Н. Руденька // Наука и образование в современном мире. – Караганда, 2013. – № 6. – С. 240–241.

8. Rudenka T. M. Structure of the professional competence of future specialists of artistic professions [Електронний ресурс] / Т. М. Rudenka // Modern scientific research and their practical application. Research Bulletin SWorld, 2013. – November. – Vol. J21308. – J21308-121. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/e-journal/J21308.pdf>

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Руденька Т. М. Арт-педагогічні засоби та методи формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей / Тетяна Миколаївна Руденька // Психологія та педагогіка: сучасні методи та інновації, досвід практичного застосування : тези міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 28–29 жовтня 2016 р). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2016. – С. 167–170.

10. Руденька Т. М. Методика вимірювання рівня професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей / Тетяна Миколаївна Руденька // Наукова дискусія : питання педагогіки та психології : міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 4–5 грудня 2015 р.). – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2015. – С. 75–78.

11. Руденька Т. М. Компоненти технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки / Тетяна Миколаївна Руденька // Дослідження різних напрямів розвитку психології та педагогіки : зб. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20–21 лист. 2015 р.). – Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2015. – С. 109–111.

12. Руденька Т. М. Неформальний компонент педагогічної підготовки студентів мистецьких спеціальностей / Тетяна Миколаївна Руденька // Актуальні проблеми соціальної сфери : зб. наук. робіт / [за заг. ред. Н. П. Павлик]. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2013. – Вип. 2. – С. 89–91.

13. Руденька Т. М. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки / Тетяна Миколаївна Руденька // Перспективні напрямки розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук : зб. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10–11 лютого 2017 р.). – Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2017. – С. 74–81.

АНОТАЦІЇ

Руденька Т.М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2017.

Роботу присвячено дослідженню проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей арт-педагогічними засобами. Виявлено стан її розробленості у педагогічній теорії та практиці. Обґрунтовано змістову структуру професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей та авторську технологію формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки. Охарактеризовано дидактичний та аксіологічний потенціал арт-педагогіки у досліджуваному процесі.

Експериментально підтверджено ефективність педагогічних умов і технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки в умовах навчання у коледжі.

Ключові слова: професійна компетентність майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, арт-педагогіка, педагогічні умови, технологія формування професійної компетентності, арт-педагогічні засоби

Руденька Т. Н. Формирование профессиональной компетентности будущих специалистов сферы искусства средствами арт-педагогика. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2017.

Диссертационная работа посвящена исследованию проблемы формирования профессиональной компетентности будущих специалистов творческих специальностей средствами арт-педагога.

Проанализирована степень разработанности проблемы исследования в педагогической теории и практике. Разработана содержательная структура профессиональной компетентности будущих специалистов творческих специальностей. Исследованы различные подходы к структурированию профессиональной компетентности специалистов на основании чего выделены социально-перцептивный, мотивационно-эмоциональный, когнитивный, организационно-деятельностный и рефлексивно-оценочный компоненты профессиональной компетентности будущих специалистов творческих специальностей.

Охарактеризована методика измерения уровня профессиональной компетентности будущих специалистов. Обоснованы педагогические условия, определяющие сущность и содержание арт-педагогических средств формирования профессиональной компетентности: создание в колледже культуры и искусств арт-педагогической среды; готовность преподавателей колледжа культуры и искусств к использованию арт-педагогика как средства и технологии формирования профессиональной компетентности будущих специалистов творческих специальностей; использование в процессе профессиональной подготовки арт-педагогических ситуаций и арт-педагогических занятий как специфических форм реализации задач арт-педагогического сопровождения формирования профессиональной компетентности будущих специалистов творческих специальностей.

Экспериментально подтверждена эффективность педагогических условий и технологии формирования профессиональной компетентности будущих специалистов творческих специальностей средствами арт-педагога в условиях обучения в колледже.

Описаны цели, содержание и технология использования совокупности арт-педагогических средств и методов профессиональной подготовки в условиях колледжа культуры и искусств в соответствии с тремя технологическими этапами: 1) настраивания; 2) приобретения опыта; 3) перенесения опыта.

Ключевые слова: профессиональная компетентность будущих специалистов творческих специальностей, арт-педагогика, педагогические условия, технология формирования профессиональной компетентности, арт-педагогические средства.

Rudenska T.N. Formation of professional competence of future specialists in the sphere of art by means of art- pedagogy. – On the manuscript.

The dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methods of professional education. – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2017.

The dissertation is dedicated to research of the problem of formation professional competence of future professionals of creative professions by means of art pedagogy.

Was analyzed the degree of elaboration problem of research in pedagogical literature and practice. Was developed meaningful structure of professional competence of future professionals of creative professions. Were studied different approaches to the structuring of professional competence based on which were defined social -perceptive, motivational – emotional, cognitive, organizational-activity and reflective-evaluative components of professional competence of future professionals of creative professions.

Was described method of measuring the level of professional competence of future professionals. Were grounded pedagogical conditions that determine the nature and content of art-pedagogical means of professional competence formation: the establishment in the College of Culture and Arts art-pedagogical environment; readiness of teachers of the College of Culture and Arts to use art pedagogy as the mean and technology of formation professional competence of future professionals of creative professions; usage in the process of training the art-pedagogical situations and the art-pedagogical lessons as the specific forms of implementation of the tasks of art-pedagogical support of formation professional competence of future professionals of creative professions.

Experimentally confirmed the effectiveness of the pedagogical conditions and technology of formation of professional competence future professionals of creative professions by means of art-pedagogy during teaching conditions of the college. Were described the objectives, content and the order of usage the set of art-pedagogical means and methods of professional training in conditions of College of Culture and Arts in accordance with the three technological stages: 1) setting; 2) the acquisition of experience; 3) the transfer of experience.

Key words: professional competence of future professionals of creative professions, art pedagogy, pedagogical conditions, the technology of formation of professional competence ,art-pedagogical means.